

Zdeněk Mikulášek: Jak na přednášce?

Přednáška – kratší literární útvar – předpokládá se, že bude prezentována ústně.

Text přednášky:

- doslovný – doporučuje se začátečníkům
- rámcový – pro zkušenější řečníky – obsahuje jen záchytné body, hlavní myšlenky uvedeny doslovně, aby byla formulace přesná
- z paměti – nejefektivnější – velké nároky na přednášejícího, nebezpečí okna – markýrování čtecím zařízením

Text (tedy i ten latentní) musí respektovat specifika mluvené řeči → kratší věty, častější opakování, vkládání řečnických pauz, odstranění kumulace těžko vyslovitelných slov nebo sledu slabik.

U přednášky se předpokládá interakce s auditoriem, třeba jen kontaktem očí. Živá přednáška obsahuje více pauz, dynamika řeči je větší – řečnický výkon je na pomezí mezi civilním a hereckým projevem. To vše podporuje charizmatičnost přednášejícího – ta je velmi žádoucí – neboť jedním z cílů přednášejícího je přesvědčit posluchače, že to, co právě slyší je pro ně důležité, zajímavé, zásadní.

Přednášející by si měl v zásadě vystačit bez jakýchkoli dalších rekvizit, dnes však je takřka pravidlem, že bývá doprovázen obrazovou prezentací, nejčastěji v Power Pointu. Ta je náročnější, poněvadž přednášející musí současně sledovat řadu věcí a vyvarovávat se častých chyb – největší je ta, že se otočí zády k posluchačům a hovoří s obrazem za sebou. Řešení – monitor obrácený k posluchačům. Přednášející ztrácí koncentraci, když posouvá obrázky – řešení – prezentér. Nezbytná slabší intenzita osvětlení v sále posluchače uspává.

Cílem přednášky je:

- sdělit posluchačům informace, které jsou pro ně zcela nové – přispět k jejich vzdělanosti
- potvrdit ty staré, již zažité – velmi důležitý moment, jímž se přednášející může vetřít do přízně svého auditoria – nic nepotěší posluchače víc, než něco, co on také zná
- vyvrátit zažité, nyní však již překonané představy a vzorce myšlení. To je vůbec nejdůležitější moment – zažité poznatky nelze jen tak hned přepsat novými.
- ve vedlejším plánu je třeba získat posluchače na svou stranu, tedy ho nějakým nevtrávným způsobem pochválit za jeho snahu vzdělávat se...

Přednášející tu je pro posluchače, takže se nesmí nad posluchače příliš vyvyšovat, na druhé straně by měl působit dostatečně sebevědomě, protože jinak nebude pro posluchače věrohodný.

Co přináší přednáška přednášejícímu:

- pocit sebeuspokojení a vlastní prezentace, ukojení ctižádosti. Je to tvůrčí ale i tak trochu adrenalinová záležitost.
- během přípravy a vlastní prezentace si dotyčný předmět osvojí lépe, než kdyby si o něm jenom četl.
- poznávací aktivita – zjistíte, jak to dělají jinde, poučíte se, inspirujete. Dostanete se do kontaktu s podobně smýšlejícími lidmi → pocit jisté sounáležitosti i euforie.
- peníze.

Obecné poznámky

Jazyk přednášky – pokud člověk přednáší v cizím jazyku, povinně je třeba užít spisovnou formu tohoto jazyka, používání argotu či nářečních prvků u přednášejících s cizím akcentem působí nepatřičně – směšně.

V češtině se zdá, že je na výběr spisovná čeština a obecná čeština. Obecnou češtinou lze přednášku pronést v nějakém hodně neformálním prostředí v Čechách, na Moravě bych to nedoporučoval vůbec. Je to pro to, že zde se mluví buď nářečím, což si mluvčí dobře uvědomují, nebo spisovnou češtinou. Přednést přednášku v nářečí je komické, takže zbývá jen spisovná podoba jazyka. Člověk nepochybí, zvolí-li ji rovnou, bezděčně, na přednášce se spisovný jazyk jaksi předpokládá.

Dávejte si prosím pozor na výslovnost, vady řeči, šumlování, mluvte přímo na posluchače tak, aby vám byla vidět ústa. Ta si nikdy nezakrývejte, a to jak z akustických, tak estetických důvodů.

Dbejte na kulturu řeči – na přednášce si můžete dovolit použít i neobvyklé výrazy a slovní spojení, ale jenom tehdy, jsou-li přiléhavější než standardní výrazy. Určitá slova by se neměla často opakovat, přednášející by si měl hlídat, aby se mu v jednom odstavci neopakovala.

Extempore – jsou kořením přednášky, stejně jako odskoky od tématu, či historky. Představují totiž i jistou vatu, během níž si posluchač odpočine a nabere síly k další koncentraci. Je třeba ale dobře vážit jejich frekvenci a vnitřní zdůvodněnost, nemohou se objevit zcela bez návaznosti na přednášený text. Zejména historky je třeba dobře připravit a vyprávět bez rozvláčnosti a rychle směřovat k pointě.

Úvod přednášky – velmi důležitá součást, kterou by měl mít přednášející připravenou slovo od slova. Bohužel, dosti často se stane, že taková dobře připravená řeč vyjde naplano, pakliže vás předejde ten, kdo vás za hostitele představuje publiku. Je třeba, abyste pro tento případ měli nachystanou jinou alternativu, která by například na předřečníka přímo navázala.

Úvodní část přednášky - uvedení do problematiky, zde by povinně měly zaznít i věci, o nichž přednášející předpokládá, že jeho posluchači dobře ovládají. Především se mýlí – neovládají, a když, tak jen povrchně. Těm, kteří to slyší poněkolkáté to ale zalichotí a pak z nich máte o to pozornější posluchače. Úvod musí být nenáročný, hned po začátku může nastoupit přednášková vata. Vyjde se tak vstříc posluchačům, kteří se nedokážou hned soustředit, usadit, leccos jim vadí, rozptyluje je, řemen porozumění nahodí až později.

Základní sdělení přednášky – dobré je zvolnit tempo výkladu, nové informace několikrát v různých souvislostech zopakovat, hlavně zdůraznit, v čem jsou tyto informace nové, v čem překonávají zažitá schémata, paradigmaty.

Vyvrcholení by mělo nastoupit na rozhraní 2. a 3. třetiny přednášky nebo i o něco později, pak by měl brzy následovat shrnující **závěr** s výhledy do budoucna.

Při přednášce buďte pokud možno bezprostřední a uvolnění, jakákoli křeč a strnulost vám svazuje nejen nohy, ale i jazyk a mozek. Posluchači, kteří na vaši přednášku přišli, jsou totiž na vaší straně a de facto vám fandí.

Naopak je dobré důsledně vycházet z reakcí posluchačů, naslouchat řeči jejich těl, vcítit se do jejich situace, dostat se do jejich světa, protože jen tak jim můžete efektivně zprostředkovat to, co jim má být sděleno.

Délka přednášky – závisí na vyspělosti posluchačů, na jejich únavě, teplotě v místnosti, její akustice apod. Po 50 minutách přednášky výrazně klesá pozornost jak posluchačů, tak přednášejícího. Ten je na tom o něco lépe – pohybuje se, pracuje a tím se brání ospalosti. V žádném případě by neměla překročit 75 minut, delší přednášky lze dělat pouze pro úzký okruh posluchačů, kteří viditelně interagují, ostatní ale trpí.

Diskuse k přednášce – nezbytná součást každé přednášky. Jen výjimečně ovšem bývají vznesené dotazy skutečně k věci. Tazatelé mají své otázky připravené už dávno před přednáškou – chtějí se před ostatními blýsknout svými vědomostmi, nebo se ptají na věci, které je trápí, a nedokážou překročit svůj vlastní stín.

Pokud je otázka skutečně úplně mimo, nemusíte na ni odpovídat, ale lepší přece jenom je, pokud se ukážete skutečně vzdělanými v daném oboru a odpověď na tu otázku skutečně dáte.

Při odpovídání i na speciální otázky při diskusi je třeba odpovědět ze široka, tak aby smyslu té otázky porozuměli i posluchači, kteří nejsou tak úplně v obraze. Navíc tím obecnějším úvodem získáte čas pro nalezení argumentů pro vaši přílehavou a přesvědčivou odpověď tazateli.

Někdy je třeba diskusi zásadně přerušit a ponechat ji kuloárním rozhovorům. Ostatní posluchači, kteří trpí rozvleklou diskusí, kde zpravidla exhibuje známé firmy, ale netroufají si odejít do šatny před závěrečným potleskem, vám za tuto rozhodnost budou vděční.

Plán přednášky - je základní předpoklad dobře zkoncipované přednášky, nedoporučuji jej ale zcela odtajnit, nebo dokonce někde nechat viset. V té chvíli odpoutáváte pozornost posluchače od obsahu k formě – posluchač se pídí po tom, kde zrovna jste, kolik času ještě máte k dispozici, zda to stihnete, kolik tam ještě máte obrázku apod. Podvědomě se stává vaším kontrolorem a nadřízeným, což není dobré rozvržení sil, chcete-li jej poučovat a poučit.

Příprava přednášky s **obrazovou prezentací** je náročnější – často odsuzuje přednášejícího do role komentátora obrázků. Nejčastější chyba pak je, že ilustrativních obrázků je tam více, než se stačí okomentovat – vysvětlit, co ten či onen výjev vlastně představuje je vždy o něco časově náročnější než si myslíte. Navíc osobnost přednášejícího tu ustupuje do pozadí. Vhodné proto je, čas od času zařadit část, která bude postavena takřka výhradně na slovu.

Pokud píšete text na obrazovce ve stejném jazyce, není vhodné ten text číst, to umějí i posluchači a mnohdy i lépe. vyprávějte ten text vlastními slovy. Neprozrazujte děj dopředu. Rychločtenáři si přečtou, o čem bude vaše řeč a vy tak ztratíte pointu, ztratíte momenty překvapení. Mnohem lepší je uvolňovat informace postupně, odstavec po odstavci. Zde se bez prezentéru neobejdete.

Vlastní příprava přednášky

Nejdůležitější je zde nápad, na němž je přednáška postavená – musí být dostatečně nosný a pro posluchače čitelný. Bez nápadu je každý lidský výtvar naprostá nuda a šed'. Nápadu se musí podřídit jak obsah, tak i forma přednášky a prezentační prostředky.

Název přednášky - nejčastěji bývá tím nápadem samotný název přednášky, který musí být přiléhavý, dostatečně tahavý, měl by v sobě obsahovat i jakousi záhadu či nedořečenost, aby lidi přilákal.

Při přípravě přednášky obvykle vystačíme s lineárním scénářem, kde jedna část logicky vyplývá z těch předchozích. Do děje lze zařadit i jistá intermezza, která se pak v případě nedostatku času dají přeskočit.

Obsahová část – při přípravě přednášky na dané téma je především nutné se důkladně seznámit se současným stavem našich znalostí natolik, abyste dané téma dokázali zpopularizovat. Počítejte s tím, že při přípravě se budete muset seznámit až s desetinásobným objemem informací oproti těm, které se nakonec v přednášce objeví.

Získat tyto informace není dnes až tak obtížné, stále více postačuje to, co se najde na internetu (včetně ADS). Důležitým zdrojem informací jsou populární pojednání a zejména přehledové články ve spolehlivých časopisech typu *Astropis*, *Kozmos*, *Scientific American*, *Sky and Telescope*, *Mercury*, *Astronomy* atp.

Teprve pak budete schopni najít takový logicky svázaný řetězec poznatků a informací, který bude obsahovat ty nejdůležitější a nejzajímavější informace z dané oblasti. Přitom si člověk občas řekne – toto je hodně zajímavé, ale to si nechám propříště. Nevěřte tomu, žádné příště už nebude, prozradte vše, budou jiné zajímavosti a kuriozity.

Hlavní a nejdůležitější technikou je otesávání všech informací, které nejsou nezbytné – nakonec vám ze skalního masívu zbude jen pohledné torzo či lépe karikatura, která vám několika tahy vykreslí hlavní črty popularizovaného předmětu. Nejdůležitější schopností dobrého popularizátora je schopnost rozlišit, nejen co musí být sděleno, ale hlavně to, co může být zatajeno.

Při přípravě běžte vždy mírně pod očekávanou vzdělanostní úroveň posluchačstva, většinou se strefíte do černého.

Technické a organizační otázky

Oblečení – volte takové, abyste se v něm cítili dobře. Nezapomeňte např. na boty – těsné, neprodyšné boty vám mohou z přednášky vytvořit pravé peklo, stejně jako těsná košile vytvářející na vašem krku strangulační rýhu.

Volba vhodného oblečení bude silně záviset na povaze akce – jinak se oblečete na přednášku v rámci letní školy, jinak, jde-li o večerní přednášku pro veřejnost. Vždy musíte ale být lépe (formálněji) oblečen než většina posluchačů v sále. Oblekem (kostýmekem) se nic nezkazí, zde můžete mít košili s rozhalenkou. Pokud sáhnete po kravatě, dbejte na to, aby byla barevně sladěná s oblekem i košilí, pokud si nejste jisti, máte problémy s barvocitem, nechte si poradit. Kravatu se naučte správně uvázat, nezapomeňte si uzel dostatečně utáhnout, i kdyby vás to mělo uškrtit.

Důležité je, aby vaše oblečení nemělo žádnou viditelnou závadu – ta pak připoutává pozornost posluchačů a obvykle se stanem jedinou věcí, kterou si z vašeho vystoupení zapamatují. Nezapomeňte si svůj vzhled zkontrolovat pohledem do zrcadla, abyste odstranili ty nejhorší závady (rozepnutý poklopec, či napůl zastrčená košile, podivný kohout na hlavě či špatně zapnuté sako).

Na přednášku se dostavte nejméně půl hodiny před začátkem, dobře si prohledněte místo, kde budete přednášet, seznámte se s **technikou** a její obsluhou, vyzkoušejte si, zda vaše prezentace skutečně běží na jejich datových projektorech. Při přípravě přednášek počítejte spíše s tím, že nastanou obtíže, než že vše musí proběhnout bez závad. Nepoužívejte zbytečně složité animace, nespolehejte se na to, že kdekoli bude k dispozici fungující internet. Prezenter si raději berte svůj vlastní, ještě lepší bude, vezmete-li si i svůj počítač.

Domluva na přednášku – je vhodné mít svůj **vlastní repertoár** přednášek, které můžete okamžitě nabídnout a nemusíte si je složitě připravovat nebo upravovat. Pro pořadatele je důležitý název přednášky, eventuálně její podtitul + 2-4 vysvětlující věty, které dokáží posluchače navnadit. Tomu je zapotřebí věnovat náležitou pozornost a nespoléhat na to, že drobné chybičky opraví pořadatel – nikoli, ten totiž váš text uveřejní v médiích tak, jak jej od vás dostal.

Někdy vás ale pozvou na přednášku s určitým záměrem a téma přednášky vám víceméně předepíše. Pak si ovšem celou přednášku musíte připravit. Takové situace nebývají časté a navíc, taková příprava bývá docela zábavná, protože zadavatel obvykle zná dobře i vás a ví, co vám sedne. Pokud mu takovou přednášku přislíbíte, nespíchejte s názvem přednášky a raději si nechte celou věc projít hlavou, abyste věděli, o čem ta vaše přednáška skutečně bude.

Honorář za přednášku – pokud k tomu nejsou zvláštní důvody, měli byste předem vědět, jak to bude se smlouvou za přednášku, v jakém rozsahu vám pořadatel uhradí cestovní náklady, stravné, případné ubytování a kolik taky bude činit váš honorář. Ušetříte si pak zklamání či nedorozumění. Pokud ta částka nebude odpovídat vašim představám, nestyďte si říci o vyšší odměnu. Lze to zdůvodnit všelijak, náročná příprava, vysoce kvalifikovaná práce, skutečná délka přípravy, obtížná doprava, ztráta času. Organizátoři v zásadě šetří i tam, kde by neměli.

Uvědomte si, že i tak zůstanou vaše honoráře hluboko pod standardem přednášejících z jiných profesí (politikové, ekonomové, osvětáři, umělci).

Interakce s organizátory po přednášce – důležitý moment, zpětná vazba + taktická chvíle – je třeba organizátory přesvědčit, aby si vás pozvali znovu. Také se dozvíte, co by bylo vhodné si připravit, jak si doplnit svůj repertoár nabízených přednášek

Závěrem

Všechna tato pravidla a doporučení netřeba brát jako zjevenou pravdu či dogma. Zdůvodněné porušování pravidel je kořením každého umění, a tedy i umění dobré přednášky.